

Magyar írók a forradalomban

Sorozatunkban a legjelentősebb XX. századi klasszikusainknak az 1918–19-es magyarországi forradalmakban betöltött szerepét villantjuk fel, egy-egy művükkel és rövid tanulmánnyal.

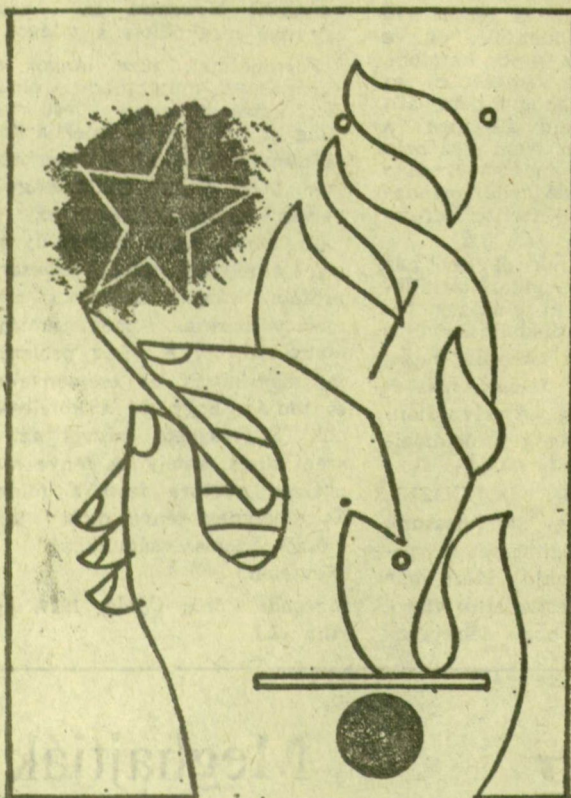
Juhász Gyula

A munkásotthon homlokára

Ki itt belépsz, templomba lépsz be,
Szentség a munka és erő,
Ez a jövő nagy nemzedéke,
Embert egekbe emelő,
A munka, a rend és a béke,
Az életünknek lelke ő,
Csak az bitang és az hazátlan,
Ki here módra él magában!

Ki itt belépsz, jövőbe lépsz be,
Mely millióknak ad jogot
Vérért, verítékért cserébe,
Hogy legyenek mind boldogok!
Hogy a gyalázott Ember képe
Ragyogjon, mint a nap lobog!
S a munka ne legyen robot csak,
De himnusza a dolgozóknak!

Ki itt belépsz, hozd el magaddal
Piros zászlónak a reményt,
Ki itt kímélsz, vidd diadallal
A mély hitet, vidd szerteszét!
Dolgozni föl mind, lankadatlan,
Amig az élet fénye ég!
Hirdessük: itt nem boldogul más,
Csak aki alkot, aki munkás!

FELEDY GYULA RAJZA

„Piros zászlónak a reményt”

1918. február 1-én újabb csapás érte a betegségtől gyötört, kudarcoktól sújtott Juhász Gyulát: a Vallás- és Közoktatási Minisztérium beszüntette tanári fizetésének folyósítását. A költő, ki az előző évben hosszú ideig kezelte magát az idegklinikán, s most épp hogy csak lábadozik, arra kényszerül, hogy íróként, újságíróként keresse meg kenyerét. Mégsem az anyagi szorítás magyarázza elsősorban Juhász vers-termő kedvének és publicisztikájának főlivelését. Az Októberi Forradalom győzelme, a legutóbbi hónapok hírei mind jobban éltetik a reményt: most már hamarosan vége kell legyen a négy éve öldöklő háborúnak; s a forradalomvárás is egyre tüzezebb a lelkekben. Juhász Gyula hittel és váratlan energiával veti magát a küzdelmekbe, s a temérdek munka szinte többlet ér az orvosságoknál: betegségről elfeledkezve írja verseit, új világot áhító-sürgető cikkeit a szegedi lapokba. Forradalmi reménykedésének leg-szebb és legismertebb dokumentuma a *Magyar nyár* 1918 című költemény, amelyhez cikkek sora csatlakozik. 1918 tavaszától 1919 nyaráig — a várakozástól a bukásig — tart a lázas forradalmi tevékenység időszaka Juhász Gyulánál; munkásságával ekkor előtte jár a haladó magyar irodalom legjobbainak is. Az életmű egészében is oly jelentős időszakot Péter László, Szeged irodalomtörténetének tudós kutatója önálló kötetben dolgozta föl, *Juhász Gyula a forradalmakban* címmel. Az 1965-ben megjelent monográfia bizonyítja arra, hogy a költő gondolkodásmódja, világlátása hónapról hónapra fejlődött, gazdagodott, árnyalódott, s a Tanácsköztársaság idején — nem tévedések és fenntartások nélkül ugyan — eljutott a forradalmi gondolat, a proletárhatalom igenléséig.

Ezúttal csupán néhány mozzanatot emelünk ki Juhász fáradhatatlan munkásságából, jelezve az utat és irányt, ahogyan *A Munkásotthon homlokára* című — szintén a legkiemelkedőbbek közé tartozó — verséig érkezett.

Juhász Gyula 1918 novemberének végén, a Szabad Lyceum megnyitó előadásán *Petőfi és a forradalom* címmel tartott előadást; 1919. újév napján tartott előadásának pedig már ezt adta címül: *Petőfi és a kommunizmus*. Ez utóbbi a nem sokkal koráb-

ban indult politikai, társadalmi és irodalmi folyóirat, a szegedi Tűz második irodalmi estjének műsorába illeszkedett. Juhász — többek között Oláh Gábor, Schöpfung Aladár, Bibó Lajos mellett — a lap szorgalmas cikkírói közé tartozott. Petőfi öröksége és költészete természetes módon igen fontos része volt a polgári demokratikus és különösen a proletárforradalom időszakának. Számos verse jelent meg falragaszokon, versek és cikkek sora idézte szellemét, sorait, példaérvénnyel idézték a forradalmak fiatal, alakuló irodalmának lelkes poétái. Juhász Gyula már a 48-as hagyományt lankadatlanul ápoló családban, gyerekként lett Petőfi-rajongó —, s nyilvánvaló, hogy a Petőfi iránti elmélyült szeretete, a költő verseinek átélése is jelentősen segítette a forradalomhoz való közeledését.

Cikkkel, emlékbeszéddel búcsúzott 1919 januárjában és februárjában Juhász az alig pár napja elhunyt költőtársától, Ady Endrőtől. Az egykori piarista diák, ki világi tanárként oktatott is piarista gimnáziumban, a kegyesrendiek szegedi iskolájának önképzőkörében is tartott előadást Adyról. Ady és Juhász viszonya, kapcsolata nem volt ellentmondásokról, viszályokról mentes, de a költő nagyságát Juhász az elsők közt látta, értette meg, s Ady forradalmisága is hozzájárulhatott világgépének alakulásához.

A Tanácsköztársaság kikiáltásának híre március 22-én jutott el Szegedre, s három nappal később Juhász Gyula már közzé is teszi egyik legfontosabb publicisztikai írását, a *Forradalmi Kis Kátét*. A Káté 15 pontja aláírás nélkül jelent meg a Délmagyarország első oldalán — Péter László tartalmi és stilisztikai jegyek alapján valószínűsítette Juhász szerzőségét. „Milyen a magyarországi proletárdiktatúra?” — teszi fel a kérdést az 5. pont, „A magyarországi proletárdiktatúra békés, vértelen, és végső győzelme minden lehetőségével biztató önvédelmi intézkedése a magyar dolgozók összességének, amely a történelem szükségszerű következménye és logikusan kapcsolódik bele abba a diadalmas világforradalomba, amely Európa keletéről 1917 tavaszán elindult, és amelyhez fogható eseménye az emberiségnek nem volt eddig a kereszténység elterjedése óta” — hangzik a felelet. Valóban jellemző itt Juhászra a kereszténység

és kommunizmus összevetése, a békeszeretet és -féltes, a világforradalom üdvözlése. A Káté utolsó pontja a forradalom jelszavát adja meg: „Rend, munka, fegyelem és kitartás a végső győzelemig, amely az emberiség legnagyobb szabadságharcát befejezi, s ezzel megszüntet minden külső és belső szolgáskodást és elnyomást. Eljen a proletárok világforradalma!”

A forradalmi proletáriátus megmozdulása lehetett volna Szegeden a május 1-i felvonulás, erre azonban a francia katonaság megszállta városban már nem kerülhetett sor. A Tanácsköztársaság az országban hőiesen tartotta magát, Szegeden azonban májustól már az ellenforradalom az úr. A felvonulás helyett a Berliin körúton épített, egyemeletes Munkásotthon avatásával ünnepel május 1-én a proletáriátus. „A munka és a munkások otthonát, a jövő nagy menedékét” július 15-én újra, új ünnepséggel nyitják meg, s itt már elhangzik az ugyanazon a napon újságban is kinyomtatott Juhász Gyula-vers, *A Munkásotthon homlokára*. „A munka, a rend és a béke” — írja a költő, s szavai mintha csak a Káté utolsó pontját ismételnék: a forradalom jelszavát a forradalom bukása után is. „Ki itt belépsz, hozd el magaddal Piros zászlónak a reményt” — ez annak a poétának a hitvallása, aki a munkásosztály érdekeivel és világtörténelmi hivatásával végképpen azonosult, s aki — noha az elkövetkező esztendőben mind sötétebb pesszimizmusba zuhant — soha nem tagadta meg a forradalmak alatti tetteit és nézeteit. Aki — törvénytörően és jelképesen — a legnagyobb magyar proletárköltőnek, az induló fiatal József Attilának nyújt kezét.

TARJÁN TAMÁS

Az Itáliai levelek-ből

Perui interjú Károlyi Mihállyal

1920 végén fiatal perui újságíró kért találkozót az akkor Itáliában élő Károlyi Mihállyal. Az újságíró 1919-ben érkezett Európába, a perui kormány ösztönzésével. Azokhoz a „veszélyes” fiatalokhoz tartozott, akik a Leguia-diktátor igekeztetésére megszabadulni. Ennek legfájdalommentesebb módja az európai ösztönzés volt.

A beszélgetés alapján készült cikk a limai El Tiempo című újságban jelent meg 1921 márciusában. Az idők során azonban nemcsak Károlyi Mihály vált nemzetközileg ismertté, hanem az interjút készítő fiatal újságíró is. José Carlos Mariátegui készítette ugyanis e riportot, aki a latin-amerikai kom-

munist mozgalom legkiemelkedőbb teoretikusainak egyike, a perui kommunista párt megalakítója és első főtárgyalója lett.

Mariátegui a Károlyival folytatott beszélgetés is ösztönözte, hogy Magyarországra utazzék, s személyesen győződjön meg a Horthy-terror tényeiről. Erről Limában visszatérve, 1923-ban előadásban számolt be a Népi Egyetemen.

A Károlyi Mihállyal készített interjú, mely magyarul első ízben most, a Délmagyarország hasábjain jelenik meg, Mariátegui összes műveinek Itáliai levelek című kötetében kapott helyet. Ime a beszélgetés alapján készített perui újságcikk:

A bolsevikként kiutasított Károlyi gróf

Gróf Károlyi Mihályt, Magyarországot volt elnökét, aki egy idő óta Firenzében tartózkodott, az olasz kormány jónak látta kiutasítani az országból. Károlyi szerint azért, hogy a toszkánai spagettin kívül megízleltesse vele a „szamáruztetés keserű kenyerét”. A rendőrség szerint ugyanis az olasz kommunizmuskal konspirált, és szövetkezett az állam biztonsága ellen.

Károlyi gróf kiutasítása a firenzei fasizták elleni kemény kommunista reakciót követte, és azt, hogy „felfedezték” és bejelentették egy kiterjedt kommunista összeesküvést Toszkánában, amelybe, a kormány szűkszavú információja szerint, úgy tűnik, Károlyi gróf is bekeveredett.

Károlyi gróf, ártatlanságára hivatkozva hevesen tiltakozott, és a közvélemény jó része is túlzottnak tartotta a rendőrség vele kapcsolatos gyanúját és vádjait. De a kormány vádolt és álláspontját fenntartotta. S miután áttette a határon illusztris vendégét, megtagadta döntésének felülvizsgálatát.

Jól emlékeztünk rá, hogy ez az illusztris Károlyi gróf két év óta világhíres személyiség. Az Osztrák–Magyar Birodalom szétbomlása a Magyar Köztársaság elnökévé tette őt. Nem ismeretlen és parvenü köztársasági. Eppen ellenkezőleg, a monarchia egyik hírneves ellenfele, nagy forradalmi múlttal rendelkező hazafi volt.

Nem tudott a magyar kormányban megmaradni. Egyebek között bizarr forradalmi lelkület miatt, mely a győztes és mindenható Antanttal szembeni ellenállásra sarkallta. Inkább átadta a hatalmat Kun Bélának, a híres kommunista vezérnek.

Ettől az időtől kezdve nem szerepelt az európai hírekben; egészen máig — amikor az olasz rendőrség kiadta nevét, és újság-cikkek foglalkoztak személyével — szinte senki sem foglalkozott személyével. Firenzében élt, Machiavelli, Dante, Geronimo Savonarola páter gyönyörű városában, egy idős protestáns puritán angol nővel.

Három hónappal ezelőtt lehetőségem volt őt megismerni. A napilapok a magyar politikai helyzetéről készült különböző riportokkal, melyeknek aktualitást a Kun Béla-rendszer négy népbiztosának halálára ítélete adott, felfedték inkognitóját. Ezért fordult felé a firenzei érdeklődés, s fordult az én kőbor, idegen kíváncsiságom is feléje.

A gróf egy kozmopolita és turisztikai jellegű környezetben levő panzióban élt. Élete a külföldi kispolgár életének derűs külsőségeit mutatta, aki élvezte a toszkán égboltot, a képtárakat és a Chianti-bort. Sovány, magas, beteges és csúnya, don quijotei külsőt mutatott, mely nagyon illett egy olyan szimpatikus ember személyiségéhez, aki megtagadta származását, aki elhagyta előkelő pátriáját, heraldikus pozícióját, vállalva a kisemmizettség, szegénység, a plebejusok keresztsháborúját.

Velem elsősorban a magyar politikáról beszélgettem. Beszéltem a négy halálra ítélt népbiztos személyiségéről, kiknek sorsa Európában mély együtérzést keltett. Elmondta, hogy a magyar reakció a legbrutálisabb, legvéresebb, legkülönösebb, a reakció minden változata közül. Horthy admirálist, a magyar régensét úgy jellemezte, mint barbár és középkori gondolkodású kormányzó.

Aztán áttértünk az európai politika általános témáira. A gróftól aggasztotta az Osztrák–Magyar Monarchia restaurációjának veszélye. Kiemelte, hogy az Antant-kormányokban növekednek a reakciós tendenciák. Attól félt, hogy a szövetségesek politikája Közép-Európában és a Balkánon háborúhoz vezet a koldus, sok vért vesztett és éhező államok között.

Aztán kinyilvánította szilárd szocialista meggyőződését, de nem kívánta meghatározni a maga pozícióját a szocializmuson belül. Nem kívánta pontosan meghatározni, vajon bolsevik vagy mensevik, és hogy az új Második Internacionálé híve-e. Állhatatosan faggattam erről, de Károlyi elkerülte a választ.

Következőképpen úgy véletem, hogy a maximalizmussal szimpatizált. Ha minimalista, úgy síetett volna ezt mindenki számára kinyilvánítani, mert egy antibolsevista nyilatkozat hasznosnak bizonyult volna Itáliában tartózkodása szempontjából.

Nem vagyok meggyőződve arról, hogy Károlyi gróf Itáliában konspirált. Lehet, hogy a rendőrség tévedett, lehet, hogy nem. Viszont igenis meggyőződésem, hogy a maximalizmus felé hajlik. A gróf kétségkívül bolsevik. És ha nem az, hát annak tűnik. Ugyan az életútjának, lelkiállapota, mentalitása, érdeklődése, nemzetisége, híre és külseje.

Eddig a cikk. Filológiai munkával könnyen rá lehetne mutatni arra, hogy a Mariátegui információi közül melyik igényel némi korrekciót. A Károlyi Mihályról készült portré azonban plasztikus, reális, s nem kétséges, a „bolsevik gróffal” szimpatizáló, eleven pillanatkép.

ANDERLE ADÁM